

ΟΙ ΡΩΣ - ΔΡΟΜΙΤΑΙ
ΚΑΙ Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΟΛΕΓ

Τὸ γνωστὸ χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεῶν γιὰ τοὺς «Ρῶς-Δρομίται» (Bonn 707, 3) ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνα ὡς καὶ στὶς μέρες μας ἔχει ἐπανειλημμένα ἀπασχολήσει τὴν ἱστορικὴ ἔρευνα. Τὸ ἔντονο ἐνδιαφέρον τῶν μελετητῶν γιὰ τὸ ὀλιγόστιχο ἀλλὰ τόσο αἰνιγματικὸ χωρίο τοῦ χρονογράφου δὲν εἶναι ὀλό-τελα ἀδικαιολόγητο. Οἱ εἰδήσεις τῶν πηγῶν τὸ δέκατο αἰῶνα γιὰ τοὺς Ρῶς εἶναι ὄντως λιγοστὲς καὶ κατὰ κανόνα ἀποσπασματικῆς. Συνεπῶς, κάθε στοιχεῖο γι' αὐτοὺς εἶναι ἐπόμενο νὰ προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν, πολὺ δὲ περισσότερο ὅταν συμβαίνει, ὅπως στὴν περίπτωσι τοῦ Ψευδοσυμεῶν, οἱ εἰδήσεις τῶν πηγῶν νὰ συνδέονται μὲ πραγματικὰ ἢ, κατ' ἄλλους, ὑποτιθέμενα ἱστορικὰ γεγονότα. Τὸ ἐπίμαχο χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεῶν εὐθὺς ἐξαρχῆς συνδέθηκε μὲ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ὀλέγ κατὰ τοῦ Βυζαντινοῦ τὸ 907¹. Γιὰ τὶς λεπτομέρειες αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας βασιζόμεστε ἀποκλειστικὰ στὸ ρωσικὸ χρονικὸ *Povest Vremennyh Let*. Ἔτσι τὸ χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεῶν χρησιμοποιεῖται ἀπὸ ὀρισμένους μελετητῆς ὡς ἓνα σοβαρὸ ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν ἀβθενικότητα τῆς πληροφορίας τοῦ χρονικοῦ². Ἀπὸ ἄλλους, ὥστόσο,

Τὸν συνάδελφο Θ. Μαρκόπουλο, ποὺ εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ παραχωρήσει φωτογραφίες τοῦ κώδικα Paris. gr. 1712 καὶ Scov. Υ-Ι-4, τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ καὶ ἀπὸ τῆ θέσι αὐτῆ.

1. Βλ. τὴ διεξοδικὴ μελέτη τοῦ Α.Α. Vasiliev, *The second Russian attack on Constantinople*, DOP 6 (1951) 161-225, ὅπου συγκεντρώνεται καὶ ἡ παλιότερη βιβλιογραφία. G. Ostrogorsky, *L'expédition du prince Oleg contre Constantinople en 907*, *Annales de l'Institut Kondakov (Seminarium Kondakovianum)* 11 (1939) 47-62, 296-298. R. J.H. Jenkins, *The supposed Russian attack on Constantinople in 907: Evidence of the Pseudo-Symeon*, *Speculum* 24 (1949) 403-406. C. Mango, *A note on the Ros-Dromitai*, Προσφορὰ εἰς Στίλωνα Π. Κυριακίδην, Θεσσαλονίκη 1953, 456-462.

2. Τὴν ἀβθενικότητα τοῦ ρωσικοῦ χρονικοῦ γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ὀλέγ τὴν ἀποδέχτηκαν χωρὶς ἐπιφυλάξεις οἱ περισσότεροι ἱστορικοί: βλ. Κ. Ἀμαντος, *Ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους*, τ. II, Ἀθήνα 1947, σ. 77-78. Α.Α. Vasiliev, *History of the Byzantine Empire*, τ. II, Madison, Wisc. 1961, σ. 320-321. G. Ostrogorsky, *Geschichte des byzantinischen Staates*, Μόναχο 1963, σ. 215, σημ. 2. *Istoriija Vizantii*, τ. II, Μόσχα 1967, σ. 230. F. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1025*, μέρος I, Μόναχο 1924, ἀρ. 549.

διατυπώθηκαν ἀμφιβολίες σχετικά με τὴν ἱστορικότητα αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας, ἡ ὁποία, πρέπει νὰ σημειώσουμε, δὲν μνημονεύεται σὲ καμιά σύγχρονη ἢ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ πηγὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ψευδοσυμεών¹. Τέλος, στὴν πλούσια βιβλιογραφία πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἐπίμαχο θέμα προστέθηκε τελευταία ἀκόμη μιὰ μελέτη, στὴν ὁποία ὑποστηρίχθηκε ἡ ἄποψη ὅτι τὸ χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεών δὲν ἔχει καμιά σχέση με τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ὀλέγ τὸ 907, ἀλλὰ με τὴν ἐμφάνιση τῆς περίφημης ρωσο-βαραγγικῆς Druzina, πού ζήτησε σὲ βοήθεια ὁ Βασίλειος Β' τὸ 988 ἀπὸ τὸν πρίγκηπα τοῦ Κιέβου Βλαδίμηρο².

Ἡ ἔρευνά μας ξεκινᾷ ἀπὸ τὴ διαπίστωση ὅτι τὸ χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεών κακῶς ἔχει συνδεθεῖ με τὸ ἐπίμαχο θέμα τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὀλέγ, καὶ πιὸ πρόσφατα, με τὴ ρωσο-βαραγγικὴ Druzina. Αὐτὸ καθαυτὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἱστορικότητας τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὀλέγ δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολῆσει ἐδῶ. Ἄλλωστε δὲν θεωροῦμε σκόπιμο νὰ ἐξετάσουμε τὸ χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεών σὲ σχέση με τὴν ἀξιοπιστία τοῦ Povest Vremennyh Let. Αὐτὸ ἔτσι κι ἀλλιῶς ἔγινε στὸ παρελθόν. Ἀξιοπεριεργὸ πάντως παραμένει τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ τοὺς μελετητὲς πού ἀσχολήθηκαν συγκεκριμένα με τὸ πρόβλημα αὐτὸ κανεὶς ὡς τῶρα δὲν θεώρησε χρήσιμο νὰ ἐξετάσει τὸ χωρίο 707,3 τοῦ Ψευδοσυμεών σὲ σχέση με τὸ γενικότερο θέμα πού διαπραγματεύεται σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ χρονογράφος. Δηλαδή, κανεὶς ὡς τῶρα δὲν πῆρε ὑπόψη του τὸ γενικότερο πλαίσιο στὸ ὁποῖο γίνεται λόγος γιὰ τοὺς «Ρῶς-Δρομίται». Στίς σελ. 705,14-707,10, ὁ χρονογράφος παραθέτει ἕναν γεωγραφικὸ κατάλογο με ὀνόματα πόλεων, ὅπου γιὰ κάθε λῆμμα δίνεται κατὰ κανόνα μιὰ ἐτυμολογία ἢ ἐρμηνεῖα καθὼς καὶ διάφορες ἄλλες λεπτομέρειες γιὰ τὴν ἵδρυσή τους. Σ' αὐτὸν τὸν κατάλογο συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ λῆμμα γιὰ τοὺς Ρῶς. Ὡς γνωστό, ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ λήμματα τοῦ καταλόγου ἀπαντοῦν με τὴν ἴδια ἀκριβῶς διατύπωση καὶ στὴ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη (Bonn 367, 5-22), ἀλλὰ δίχως μνεῖα τοῦ ὀνόματος «Ρῶς-Δρομίται». Παρὰ τίς κάποιες διαφορὲς πού παρατηροῦνται ἀνάμεσα στοὺς δύο αὐτοὺς καταλόγους ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι καὶ ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη καὶ ὁ Ψευδοσυμεών συνδέουν ἄμεσα τὸν κατάλογο τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων με τίς ναυτικὲς ἐπιχειρήσεις τοῦ στόλου τοῦ Λέοντος τῆς Τρίπολης στὰ 904. Δηλαδή καὶ οἱ δύο χρονογράφοι με ἀφορμὴ τὴν ὑποχώρηση τοῦ στόλου τῶν Ἀράβων διανθίζουν τὴ διήγησή τους με στοιχεῖα πού ἀντλοῦν ἀπὸ κάποιον ἄγνωστο ὡς τῶρα γεωγραφικὸ ἐγχειρίδιο. Εἶναι προφανὲς λοιπὸν ὅτι τόσο ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη ὅσο καὶ ὁ Ψευδοσυμεών ἀντλοῦν τὸν κατάλόγο τους ἀπὸ μιὰ κοινὴ πηγὴ:

1. Ἀμφιβολίες σχετικά με τὴν ἱστορικότητα τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὀλέγ διατύπωσε πρῶτος ὁ H. Grégoire, *La légende d' Oleg et l' expédition d' Igor*, Bull. de l'Acad. royale de Belgique 23 (1937) 80-94. Βλ. ἐπίσης καὶ R.H. Dolley, *Oleg's mythical campaign against Constantinople*, Bull. de l'Acad. royale de Belgique 35 (1949) 106 κεξ. H. Grégoire, *L'histoire et la légende d'Oleg, prince de Kiev*, Nouv. Clio 4 (1952) 281-287. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, *L' étymologie des Russes Dromites*, Nouv. Clio 4 (1952) 385-387.

2. A. Markopoulos, *Encore les Ros-Dromitai et le Pseudo - Symeon*, JÖB 23 (1974) 89-99.

Σ υ ν . Θ ε ο φ . 3 6 7 , 5 - 2 2

Ψ ε υ δ ο σ . 7 0 5 , 1 6 - 7 0 6 , 8

...ὅς Ἄβυδον διελθὼν τὴν καθ' Ἑλλάσποντον, ἦν Μιλησίων κατόκισαν ἄποικες, Ἑλλάσποντον τὸν ἀπὸ Ἑλλης τῆς Φοίξου ἀδελφῆς τῷ ἐκεῖσε πελάγει ὀφείσης οὕτως ἀγορευόμενον, καὶ Αἰγαῖον πέλαγος, ὃ τὴν κλῆσιν ἀπέειληφεν ἀπὸ τῆς τῶν ὑδάτων φορᾶς αἰσούσης κατὰ τρόπον αἰγός, ἐξῆς δὲ προσωρικῶς Στροβήλω τῇ κατὰ Κιβύρραν (καὶ Στροβήλος μὲν ἀπὸ τῆς τοπικῆς θέσεως, Κιβύρρα δὲ ἀπὸ Κιβύρρου ἀδελφοῦ Μαρσοῦ τε καὶ Κιδράμου) καὶ Λαμπάκω, ἀπὸ φωτὸς λάμπειως ὀνομασμένη, ὅπερ νυκτὶ Φωκαέων θεμελιούντων ταύτην εὐξαμένων θεόθεν ἐπέλαμψεν, καὶ ἡ τῶν θεμελίων βάσις καλῶς κεκραταίωτο, μετὰ ταῦτα τῇ Ἰμβρῶ διεληλυθῶς, ἥτις ἀπὸ Ἰμβρου κέκληται υἱοῦ Ἄρθου, οὗ γενέτης Στάφυλος Διονύσου φίλτατος ἔγγονος, Σαμοθράκην δὲ διαβάς καὶ τῇ Θάσῳ προσπελάσας, ἦν Χρυσῆν οἱ πρὶν διεφημίζοντο, Σαμοθράκην δὲ ἐν Θράκῃ χειρόνησον τὴν πρότερον Θηριοῦσαν διὰ τὸ θηρίων πεπληρωθῆαι, ἱερὰν Νυμφῶν οὔσαν, μετέπειτα τοῦ ἰσοῦ συρραγέντος εἰς νῆσον συστήναι καὶ ὑπὸ Σαμίων μετοίκων ἐν κατασχέσει γενέσθαι καὶ Σαμοθράκην κληθῆναι, τοὺς πολεμίους κατέλαβεν.

Ἐσαύτως δὲ καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος τὴν κλῆσιν ἀπέειληφεν ἀπὸ τῆς τῶν ὑδάτων φορᾶς αἰσούσης κατὰ τρόπον αἰγός. Ὀμοίως δὲ καὶ Στροβήλος ὀνομάσθη ἀπὸ τῆς τοπικῆς θέσεως. Καὶ Λάμπκος ἀπὸ φωτὸς λάμπειως, ὅπερ ἐν νυκτὶ Φωκαέων θεμελιούντων ταύτην καὶ εὐξαμένων θεόθεν ἐπέλαμψεν καὶ ἡ τῶν θεμελίων βάσις καλῶς κεκραταίωται. Καὶ Ἰμβρος ἀπὸ Ἰμβρου κέκληται υἱοῦ Ἄρθου, οὗ γενέτης Στάφυλος Διονύσου φίλτατος υἱός. Καὶ Ἑλλάσποντος ἀπὸ Ἑλλης τῆς Φοίξου ἀδελφῆς τῷ ἐκεῖσε πελάγει ὀφείσης. Κιβύρρα δὲ ἀπὸ Κιβύρρου ἀδελφοῦ. Ἡ δὲ Θάσος Χρυσῆ πρόην ἐλέγετο. Σαμοθράκη δὲ ἡ ἐν τῇ Θράκῃ χειρόνησος, ἥτις πρόην Θηριοῦσα διὰ τὸ θηρίων πεπληρωθῆαι καὶ ἱερὰν νυμφῶν οὔσαν ὀνομάζετο. Μετέπειτα δὲ τοῦ ἰσοῦ συρραγέντος εἰς νῆσον συνέστη καὶ ὑπὸ Σαμίων κατοίκων ἐν κατασχέσει γενομένη Σαμοθράκη μετωνομάσθη.

Ἡ Θεωρία τοῦ Romily Jenkins

Ὁ R. Jenkins ὑποστήριξε ὅτι στὸν Ψευδοσυμεῶν ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος δὲν συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Λέοντος τῆς Τρίπολης. Δηλαδή, τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων στὴ διήγηση τοῦ Ψευδοσυμεῶν ἀπλῶς κα-

ταγράφονται χωρὶς νὰ δίνεται καμιά ἐξήγηση ἀπὸ τὸν χρονογράφο γιατί παρουσιάζει αὐτὸ τὸν κατάλογο τῶν ὀνομάτων δυτικὰ τοῦ Μαρμαρᾶ. Σύμφωνα μὲ τὸν Jenkins, στὴν περίπτωση τῆς Συνέχειας τοῦ Θεοφάνη ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος χρησιμοποιήθηκε σωστά, δηλ. σὲ σχέση μὲ τὰ γεγονότα τῆς ὑποχώρησης τοῦ στόλου τῶν Ἀράβων, ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ Ψευδοσυμεῶν ὁ κατάλογος, ὅπως ἔχει παρουσιασθεῖ, δὲν ἀναφέρεται σὲ συγκεκριμένα ἱστορικὰ γεγονότα¹. Τοῦτο, βέβαια, δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἀκριβές, γιατί στὴν ἀρχὴ τῆς ἀφήγησής του καὶ πρὶν προχωρήσει στὴν ἀπαρίθμηση τῶν πόλεων, ὁ Ψευδοσυμεῶν γράφει χαρακτηριστικὰ: *Τῷ ἡ' ἔτει ἀνέρχεται κατὰ τῆς πόλεως ὁ στόλος τῶν Ἀγαρηνῶν ἅμα τῷ Τριπολίτῃ καὶ ἀμέσως μετὰ προσθέτει, Τριπολίται δὲ ἐκλήθησαν διὰ τὸ τριῶν ἐκ γενεῶν συναχθῆναι* (Ψευδος. 705, 13-15). Στὴ συνέχεια ἀκολουθεῖ ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος μὲ τὶς ἐτυμολογίες τῶν ὀνομάτων διαφόρων τόπων.

Ἄπὸ μιὰ πρώτη ματιὰ εὐκόλα διαπιστώνει κανεὶς ὅτι ὁ κατάλογος τοῦ Ψευδοσυμεῶν εἶναι ἐκτενέστερος καὶ ὅτι σ' αὐτὸν συμπεριλαμβάνονται ὀνόματα πόλεων καὶ τόπων ποὺ δὲν μνημονεύονται στὴ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη: Μεσημβρία, Αἶμος, Μήδεια, Σηλυβρία, Μακεδονία, Νικόπολις, Ἱερὸν, Φάρος, Τρικέφαλος καὶ οἱ Ρῶς-Δρομίται. Ὁ Jenkins πιστεύει ὅτι τὰ λήμματα αὐτὰ στὸ σύνολό τους ἀνήκουν σ' ἕναν ἄλλον δεῦτερο κατάλογο ὀνομάτων, ποὺ ἀπαντᾷ μόνο στὸν Ψευδοσυμεῶν καὶ ὅτι ὁ κατάλογος αὐτὸς συνδέεται, ὅπως καὶ ὁ πρῶτος, μ' ἕνα συγκεκριμένο ἱστορικὸ γεγονός, μεταγενέστερο ὅμως τοῦ 904 καὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Λέοντος τῆς Τρίπολης. Ἀλλὰ πίσω ἀπὸ τὸ δεῦτερο γεωγραφικὸν κατάλογο ποιά γεγονότα κρύβονται; Προφανῶς, καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὁ Jenkins, ἡ ρωσικὴ ἐπιδρομὴ τοῦ 907. Ἄλλωστε, οἱ πόλεις τοῦ καταλόγου δείχνουν ξεκάθαρα τὸ δρόμο ποὺ ἀκολούθησαν οἱ Ρῶς στὴν καθοδὸ τους ἀπὸ τὸ βορὰ καταπλέοντας τὸν Εὐξείνιο Πόντο. Στὸ πέρασμά τους διαδοχικὰ συνάντησαν τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Αἶμου, τὴ Μήδεια, τὸ Φάρο, τὸ Ἱερὸν, δηλ. ἀκολούθησαν τὸ γνωστὸ δρόμο γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Δεδομένου ὅτι ἀλλοῦ ὁ Ψευδοσυμεῶν κάνει λόγο γιὰ μιὰ ἄλλη ἐπιδρομὴ τῶν Ρῶς στὰ 941 (σελ. 746,12 - 747,23), ὁ Jenkins ἀποκλείει τὸ ἐνδεχόμενο καὶ ἐδῶ νὰ γίνεται λόγος γιὰ τὸ ἴδιο γεγονός. Συνεπῶς, μόνον ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ 907 μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ μὲ τὸ ἐπίμαχο χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεῶν².

1. Jenkins, Russian attack, σ. 403-404.

2. «We may conclude, then, that what lies behind this string of place-names is the story of a Russian voyage to, or, more probably, a raid on, Constantinople... It therefore looks quite conceivable that the supposed raid of 907 is the solution, and that, while the Continuers of Theophanes and George omitted the incident altogether, Pseudo-Symeon, with his love of archaeological exegesis, omitted indeed the story, as he had done in the case of Leo of Tripoli, but abstracted the place-names and put them, with explanatory comment, in the list before us». Jenkins, Russian attack, σ. 404.

Γιατὶ ὅμως τὸ γεγονός αὐτὸ δὲν τὸ ἀναφέρουν ἄλλες πηγές, ὅπως ἡ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη καὶ ὁ Γεώργιος Μοναχός; Πῶς ἐξηγεῖται αὐτὴ ἡ ὄντως περιεργή σιγή τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων, ὅταν μάλιστα πρόκειται γιὰ ἓνα τόσο σημαντικό συμβάν; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ καμιά ἱκανοποιητικὴ ἀπάντηση δὲν δόθηκε ὡς τώρα. "Ὅλοι λίγο-πολύ δέχτηκαν τὴν ἄποψη ὅτι τὸ αἰνιγματικὸ χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεῶν ἔχει παρεισφύσει στὰ γεγονότα τῶν ἐτῶν 904-907, ἀκριβῶς στὸ σημεῖο ὅπου ὁ χρονογράφος ἔπρεπε νὰ μιλήσει γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ὀλέγ. Τὸ ἴδιο τὸ χωρίο ἔχει ἐρμηνευτεῖ ἐπανειλημμένα καὶ οἱ διάφορες θεωρίες ποὺ ἔχουν προταθεῖ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Combefis πρόσθεσε στὸ ἑλληνικὸ κείμενο τὴ λατινικὴ του μετάφραση, συνοψίζονται στὸ γνωστὸ ἄρθρο τοῦ Α. Vasiliev, ὅπου συγκεντρώνεται καὶ ὅλη ἡ σχετικὴ μὲ τὸ θέμα μας βιβλιογραφία¹.

Ψευδοσ. 705,14-707,10:

Ἐνας ἢ δύο γεωγραφικοὶ κατάλογοι;

Τὸ κύριο καὶ βασικὸ λάθος, κατὰ τὴν ἄποψή μας, ποὺ ὀδήγησε τὴν ἔρευνα σὲ στραβὸ δρόμο, ξεκινᾷ ἀπὸ μιὰ προϋπόθεση ποὺ ὅλοι σχεδὸν τὴ δέχτηκαν χωρὶς καμιά ἐπιφύλαξη: δηλ. ὅτι στὸ λῆμμα «Ῥῶς-Δρομίται» κρύβεται, μὲ αἰνιγματικὸ, θὰ λέγαμε, τρόπο, ἓνα σημαντικό ἱστορικὸ γεγονός. Μὲ αὐτὴ τὴν προϋπόθεση ὁ Jenkins, ὁ Mango καὶ πῶς πρόσφατα ὁ Μαρκόπουλος, προσπάθησαν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ δυσνόητο χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεῶν. Ἡ βασικὴ θέση τοῦ Jenkins καὶ ὅσων τὸν ἀκολούθησαν ἦταν ὅτι στὸν Ψευδοσυμεῶν ὑπάρχουν δύο κατάλογοι γεωγραφικῶν ὀνομάτων. Ὁ πρῶτος ἀναφέρεται σαφῶς στοὺς τόπους ποὺ πέρασε κατὰ τὴν ὑποχώρησή του ὁ στόλος τῶν Ἀράβων (Ψευδοσ. 705,14 - 706, 12). Ὁ κατάλογος αὐτός, ποὺ ἀπαντᾷ, ὅπως ἦδη ἀναφέρθηκε μὲ κάποιες μικροδιαφορὲς καὶ στὴ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη, κλείνει μὲ τὴν Τένεδο καὶ τὴ Λαοδίκεια. Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι τὰ δύο αὐτὰ ὀνόματα παραλείπονται ἀπὸ τὴν ἀφήγηση τοῦ Συνεχιστῆ τοῦ Θεοφάνη. Ὁ δεῦτερος κατάλογος, ποὺ ὁ Jenkins συνδέει μὲ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ὀλέγ, ἀρχίζει οὐσιαστικά ἐκεῖ ποὺ σταματᾷ τὴν ἀφήγησή του ὁ Συνεχιστὴς τοῦ Θεοφάνη, δηλ. μὲ τὴ Μεσημβρία καὶ συνεχίζεται μὲ μιὰ ἄλλη σειρά ὀνομάτων τόπων, ὅπως Αἶμος, Μήδεια, Σηλυβρία γιὰ νὰ καταλήξει στοὺς Ῥῶς-Δρομίτες (Ψευδοσ. 706,15-707, 10). Στὴν ἀπαρίθμηση αὐτὴ τῶν διαφόρων τοπωνυμίων, γιατί οὐσιαστικά περὶ ἀπλῆς καταγραφῆς τοπωνυμίων πρόκειται, ὁ Ψευδοσυμεῶν δὲν προσθέτει κανένα ἱστορικὸ στοιχεῖο. Τὸ μοναδικὸ ποὺ μᾶς δίνει βρίσκεται στὴν ἀρχὴ τοῦ καταλόγου (τοῦ πρῶτου κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Jenkins), ἀπ' ὅπου γίνεται φανερό ὅτι τὰ τοπωνύμια ἄμεσα συνδέονται μὲ τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τῶν Ἀρά-

1. Vasiliev, The second Russian attack, σ. 187-195.

βον: *τῷ ἡ' ἔτει ἀνέρχεται κατὰ τῆς πόλεως ὁ στόλος τῶν Ἀγαρηνῶν ἅμα τῷ Τριπολίτη.* Θὰ ἦταν λάθος ὅμως νὰ μείνουμε μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ χρονογράφος περιορίστηκε μόνο σ' αὐτὸ τὸ σύντομο σημείωμα καὶ ὅτι δὲν παρακολούθησε στὴ συνέχεια τὴ δράση τοῦ Λέοντος τῆς Τρίπολης. Ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος ποὺ παρατίθεται ἀμέσως μετὰ τὴ δῆλωση τοῦ χρονογράφου *τῷ ἡ' ἀνέρχεται κατὰ τῆς πόλεως ὁ στόλος τῶν Ἀγαρηνῶν*, ὅπως ἤδη παρατηρήσαμε, ἀποτελεῖ μιὰ παρέκβαση ἀπὸ τὸ κύριο θέμα τῆς ἀφήγησής του. Ὡστόσο, μετὰ τὸ γεωγραφικὸ - ἐτυμολογικὸ κείμενο, ὁ χρονογράφος ἐπανερχεται στὸ θέμα του καὶ περιγράφει μὲ λεπτομέρειες πλέον τὴ δράση τῶν Ἀράβων, ἡ ὁποία κορυφώθηκε μὲ τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης, στὶς 31 Ἰουλίου τοῦ 904. Ὅμως κανεὶς ὡς τῶρα δὲν ἔδωσε ἰδιαίτερη σημασία στὴν ἐξιστόρηση αὐτῶν τῶν γεγονότων ποὺ ἀκολουθοῦν ἀμέσως μετὰ τὴν παράθεση τοῦ γεωγραφικοῦ καταλόγου, γιατί προφανῶς θὰ γινόταν εὐθὺς ἐξαρχῆς ἀντιληπτὸ ὅτι ὁ χρονογράφος ἀρχίζει νὰ διαπραγματεύεται τὴν ἐξιστόρηση τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων ἀπὸ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖο: *Ἀποστέλλει οὖν ὁ βασιλεὺς Εὐστάθιον δρογγάριον τῶν πλωτῶν...* (Ψευδος. 707, 11). Δηλαδή, ἡ φυσικὴ συνέχεια τῆς ἐξαγγελίας τοῦ χρονογράφου *τῷ ἡ' ἔτει ἀνέρχεται κατὰ τῆς πόλεως ὁ στόλος τῶν Ἀγαρηνῶν* βρίσκεται μετὰ τὸ πέρασ τῆς γεωγραφικῆς του παρέκβασης, ἡ ὁποία, ὅπως ἤδη ἐπισημάνθηκε, διακόπτει μὲ τρόπο ἀπότομο τὴν ἀφήγησή του. Ὅτι ἀπὸ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀρχίζει ὁ Ψευδοσυμεὼν νὰ διαπραγματεύεται τὰ γεγονότα τῆς δράσης τῶν Ἀράβων τὸ διαπιστώνουμε καὶ ἀπὸ μιὰ σύγκριση μὲ τὴ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη:

Σ υ ν. Θεοφ. 366,19 - 367,1

... ἡ ἀγγελία αὐτὴ κατέλαβεν ὡς Τριπολίτης μετὰ στόλου τῶν Σαρακηνῶν κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἀνέρχεται. ἀποστέλλει οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν Εὐστάθιον τὸν τηρικαῦτα δρογγάριον μετὰ στόλου κατὰ τοῦ Τριπολίτου· ὃς μὴ δυνήθεις ἀντιτάξασθαι τούτῳ ἀντεστράφη κενός.

Ψευδος. 705,13-14. 707,11-14

Τῷ ἡ' ἔτει ἀνέρχεται κατὰ τῆς πόλεως ὁ στόλος τῶν Ἀγαρηνῶν ἅμα τῷ Τριπολίτη... Ἀποστέλλει οὖν ὁ βασιλεὺς Εὐστάθιον δρογγάριον τῶν πλωτῶν μετὰ παρόντος τοῦ στόλου καὶ τῶν στρατιωτῶν κατ' αὐτοῦ· οἱ καὶ μὴ δυνήθεντες ἀντιπαρατάξασθαι ἀπεστράφησαν κενοί.

Τὰ παραπάνω δείχνουν, νομίζω, ὅτι ὁ χρονογράφος στὴν ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων τοῦ 904 ἀκολουθεῖ μιὰ αὐστηρὴ χρονολογικὴ σειρά, ἡ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ τὴν ἀπότομη γεωγραφικὴ παρέκβαση ποὺ κάνει. Σύμφωνα μὲ τὸν Jenkins ὅμως, ὁ χρονογράφος ἀκολουθεῖ τὸ παρακάτω σχῆμα:

α) ἀρχίζει μὲ τὴν ἐξαγγελία τῶν γεγονότων τοῦ 904 (Ψευδος. 705, 13)

- β) στή συνέχεια μᾶς δίνει τοὺς τόπους ἀπὸ τοὺς ὁποίους πέρασε ὁ στόλος τῶν 'Αράβων (Ψευδος. 705,14-706,12)
- γ) ἀμέσως μετὰ περιγράφει τὸ δρόμο ποὺ ἀκολούθησαν οἱ Ρώς κατὰ τὴν κάθοδό τους ἀπὸ τὸ βορὰ (Ψευδος. 706,12-707,10)
- δ) ἐπανάρχεται στὸ κύριο θέμα τῆς ἀφήγησής του γιὰ τοὺς 'Αραβες περιγράφοντας τὰ γεγονότα τοῦ 904 (Ψευδος. 707,11-708,3).

Ὡστόσο, στὸ γεωγραφικὸ - ἐτυμολογικὸ κείμενο τοῦ Ψευδοσυμεῶν δὲν περιέχονται κανενὸς εἴδους ἱστορικὲς εἰδήσεις, οὔτε γιὰ τοὺς 'Αραβες οὔτε και γιὰ τοὺς Ρώς. Τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο στὸ ὁποῖο κινεῖται ὁ χρονογράφος εἶναι δεδομένο και συνδέεται ἀποκλειστικὰ και μόνο μετὰ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν 'Αράβων. Δὲν μπορούμε λοιπὸν νὰ δεχτοῦμε μετὰ τὸν Jenkins ὅτι μέσα σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο ὁ χρονογράφος κάνει λόγο γιὰ ἕνα ἄλλο μεταγενέστερο τοῦ 904 ἱστορικὸ συμβάν, τὸ ὁποῖο, κατὰ περίεργο τρόπο, δὲν μαρτυρεῖται ἀπὸ καμιά ἄλλη σύγχρονη ἢ μεταγενέστερη ἑλληνικὴ πηγή. Συνεπῶς, ἡ ἄποψη τοῦ Jenkins ὅτι ὁ κατάλογος διακρίνεται σὲ δύο μέρη και ὅτι τὸ πρῶτο του μέρος ἀναφέρεται στοὺς 'Αραβες και τὸ δεῦτερο στὴν ἐκστρατεία τοῦ 'Ολέγ δὲν τεκμηριώνεται ἀπὸ τὴ χρονογραφία τοῦ Ψευδοσυμεῶν.

Ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος τῆς χρονογραφίας τοῦ Ψευδοσυμεῶν

Στὴν περίπτωση τῆς Συνέχειας τοῦ Θεοφάνη εἶναι ξεκάθαρο ὅτι ὁ χρονογράφος προκειμένου νὰ ἐξιστορήσει τὴν ὑποχώρηση τοῦ στόλου τῶν 'Αράβων και νὰ ἐμπλουτίσει τὴν ἀφήγησή του χρησιμοποιεῖ ἕνα γεωγραφικὸ ἐγχειρίδιο ἀπὸ τὸ ὁποῖο μαζὶ μετὰ ἄλλες πληροφορίες ἀντλεῖ και τὶς ἐρμηνεῖς ἢ ἐτυμολογίες τῶν διαφόρων τόπων ποὺ μνημονεύει στὸ ἔργο του. Ἀπὸ τὴν ἴδια πηγή ἀντλεῖ τὸν κατάλογό του και ὁ Ψευδοσυμεῶν. Ὡστόσο, στὴν περίπτωσή του, γιὰ λόγους ἐντελῶς ἀνεξήγητους, περιορίσε στὴν ἀρχὴ τὴν ἀφήγησή του στὸ ἐλάχιστο, δηλώνοντας μόνο ἐπιγραμματικὰ περὶ τίνος ἀκριβῶς πρόκειται. Στὴ συνέχεια κατέγραψε ἀπὸ τὸ γεωγραφικὸ ἐγχειρίδιο τὸ γνωστὸ ἀπόσπασμα δίκως νὰ κάνει τὸν κόπο νὰ τὸ συνδέσει, ὅπως ὁ Συνεχιστὴς τοῦ Θεοφάνη, μετὰ τὸ συγκεκριμένο ἱστορικὸ συμβάν ποὺ ἀναφέρει στὴν ἀρχή. Προφανῶς, ὁ Ψευδοσυμεῶν ἐργάστηκε ἐντελῶς μηχανικὰ, ἀντιγράφοντας ὅ,τι ἔβλεπε μπροστά του, γι' αὐτὸ και ὁ γεωγραφικὸς του κατάλογος εἶναι ἐκτενέστερος. Τὸ ὅτι ἀναφέρει τὴν Τένεδο και τὴ Λαοδίχεια, σταθμοὺς, ὑποτίθεται, κατὰ τὴν ὑποχώρηση τῶν 'Αράβων, δείχνει ὅχι τόσο τὴν πληρότητα τοῦ καταλόγου του, ὅπως νομίζει ὁ Jenkins¹, σὲ σχέση μετὰ τὴ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη, ὅσο τὸ γεγο-

1. Jenkins, Russian attack, σ. 403.

νός ὅτι δὲν ἦταν καθόλου ἐκλεκτικός στὴν ἀντιγραφὴ ποὺ ἔκανε. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί ὁ κατάλογός του εἶναι ἐκτενέστερος καὶ γιατί συμπεριλαμβάνονται σ' αὐτὸν ὀνόματα τόπων καὶ πόλεων ποὺ δὲν περιέχονται στὴ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη. Τὸ ὅτι ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος τοῦ Ψευδοσυμεῶν δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴν παρουσία τῶν Ρῶς στὸ Βυζάντιο εἴτε ὡς ἐπιδρομεῖς εἴτε ὡς σύμμαχοι τεκμηριώνεται ἀπὸ δύο ἀκόμη βασικὰ στοιχεῖα:

α) Στὸν κατάλογο συμπεριλαμβάνονται ὀνόματα διαφόρων τόπων καὶ πόλεων τοῦ ἐλλαδικοῦ καὶ μικρασιατικοῦ χώρου, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα, στὸ βαθμὸ ποὺ ἔχουν κάποια σχέση μ' ἓνα ἱστορικὸ γεγονός, ἀναφέρονται ἀποκλειστικά καὶ μόνο στὴν ὑποχώρηση τοῦ στόλου τῶν Ἀράβων¹. Τὰ ὑπόλοιπα ὀνόματα τοῦ καταλόγου δὲν ἔχουν καμιά ἀπολύτως σχέση μὲ τὸ συγκεκριμένο γεγονός οὔτε καὶ μὲ ἄλλα ἱστορικὰ γεγονότα.

β) Οἱ διαφορὲς ἐρμηνεῖες ποὺ δόθηκαν στὸ χωρίο Ψευδος. 707,3 δὲν εὐσταθοῦν, γιατί στὸ χωρίο αὐτὸ γίνεται λόγος ἀπλὰ καὶ μόνο γιὰ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος Ρῶς.

Ἐξετάζοντας τὴ σχέση τοῦ Ψευδοσυμεῶν 705,14-707,10 μὲ τὶς ἄλλες χρονογραφικὲς πηγὲς τοῦ δέκατου αἰῶνα, ποὺ ἐπίσης μᾶς παραδίδουν παρόμοια γεωγραφικὰ σημειώματα, ὁ Diller συμπέρανε ὅτι ὁ διασκευαστὴς τοῦ Ψευδοσυμεῶν στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἀκολουθεῖ τὸν Γενέσιο, ὅπως συμβαίνει ἀλλοῦ, ἀλλὰ φαίνεται νὰ ἀντλήσε μερικὲς τουλάχιστον ἀπὸ τὶς πληροφορίες του εἴτε ἀπὸ τὸν Στράβωνα ἢ κάποια ἐπιτομὴ του εἴτε ἀπὸ τὸν Στέφανο Βυζάντιο². Τὸ πιθανότερο μᾶλλον εἶναι, πάντα κατὰ τὸν Diller, ὅτι τὰ γεωγραφικὰ αὐτὰ σημειώματα προέρχονται ἀπὸ διαφορὲς πηγὲς καὶ καταχωρίστηκαν σ' ἓνα ἐγχειρίδιο, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιοῦσαν οἱ χρονογράφοι ἀνάλογα μὲ τὴν περίστασι καὶ τὶς ἀνάγκες τους. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἐπανάληψη τῶν ἴδιων πληροφοριῶν ἀπὸ διαφοροὺς συγγραφεῖς ἀκόμη καὶ ὅταν διαπραγματεύονται ἐντελῶς διαφορετικὰ θέματα³.

1. Γιὰ τὴν πορεία ποὺ ἀκολούθησε ὁ στόλος τῶν Ἀράβων, βλ. A.A. Vasiliev, *Byzance et les Arabes*, τ. II, Βρυξέλλες 1968, σ. 165-166.

2. A. Diller, *Excerpts from Strabo and Stephanus in Byzantine Chronicles*, *Transactions of the American Philological Association* 81 (1950) 242-245, 252-253 (= *Studies in Greek Manuscript Tradition*, Amsterdam 1983, σ. 45-49, 56-57).

3. Πβλ. καὶ F. Hirsch, *Byzantinische Studien*, *Λιψία* 1876, σ. 338. Diller, *Excerpts from Strabo*, σ. 56-57.

Ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος
στὴ χειρόγραφη παράδοση τοῦ Ψευδοσυμεών:
Κατάλογος Α καὶ Β

Ὁ κατάλογος τοῦ Ψευδοσυμεών ἀπουσιάζει ἀπὸ τῆ διασκευῆ τοῦ παρισινοῦ κώδικα 854 καὶ τοῦ βατικανοῦ 1807, καθὼς καὶ ἀπὸ τῆ σλαβικῆ μετάφραση τοῦ «Συμεών» ποῦ μᾶς σώζει τὸ χειρόγραφο τοῦ Λένινγκραντ. Παραδίδεται ὁμως στὸν παρισινὸ κώδικα 1712, φφ. 72β-74, στὸν ἴδιο κώδικα στὰ φφ. 258α-β καὶ στὸν κώδικα τοῦ Ἑσκοριάλ Υ-Ι-4, φφ. 45-46¹. Τέλος, σημειώνουμε ὅτι τὸ ὄνομα «Ῥῶς Δρομίται» δὲν εἶναι ἐντελῶς σπάνιο στὶς πηγές αὐτῆς τῆς περιόδου. Τὸ βρίσκουμε σὲ σχέση μετὰ τῆ ρωσικῆ ἐκστρατεία τοῦ 941 στὸν Ψευδοσυμεών (746, 12-14) καὶ μετὰ τὸν ἴδιο χαρακτηριστικὸ τρόπο καὶ μετὰ ἀφορμὴ τὸ ἴδιο γεγονός στὴ Συνέχεια τοῦ Θεοφάνη (423, 14-17). Ἡ διατύπωση καὶ στὶς δύο πηγές εἶναι οὐσιαστικὰ ἡ ἴδια:

Συν. Θεοφ. 423, 14-17

Ψευδοσ. 746, 12-14

Δεκάτης καὶ τετάρτης ἰνδικτιῶνος, Ἰουνίῳ δὲ μηνὶ ἑνδεκάτῃ, κατέπλευσαν οἱ Ῥῶς κατὰ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ πλοίων χιλιάδων δέκα, οἱ καὶ Δρομίται λεγόμενοι, οἱ ἔκ γένους τῶν Φράγγων καθίστανται.

Τῷ ἐνιαυτῷ ἐκείνῳ κατέπλευσαν οἱ Ῥῶς οἱ καὶ Δρομίται λεγόμενοι, οἱ ἔκ γένους τῶν Φράγγων ὄντες κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ πλοίων χιλιάδες δέκα.

Μετὰ τὴν ἴδια ἀκριβῶς διατύπωση ἀπαντᾷ καὶ στὸ ἐπίμαχο χωρίο τοῦ Ψευδοσυμεών 707, 3 μετὰ τὴ μόνη διαφορὰ ὅτι σ' αὐτὸ ὁ χρονογράφος προσθέτει καὶ τὴν ἔτυμολογία τοῦ ὀνόματος Ῥῶς: Ῥῶς δὲ οἱ καὶ Δρομίται φερώνυμοι... ἔκ γένους δὲ τῶν Φράγγων καθίστανται.

Εἶναι φανερὸ συνεπῶς ὅτι ἡ πληροφορία γιὰ τὴν καταγωγή καὶ τὴν ὀνομασία τῶν Ῥῶς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἴδια πηγή, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται καὶ ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος τοῦ Ψευδοσυμεών, ἔχνη τοῦ ὁποίου, ὅπως ἔδειξε ὁ Diller, ὑπάρχουν καὶ σὲ ἄλλους χρονογράφους, ἂν καὶ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο τοῦ καταλόγου *in extenso*, ὅπως προκύπτει, σώζεται μόνον στὶς διασκευές ποῦ ἤδη ἀναφέραμε (Paris. gr. 1712, φφ. 72β-74, 258α-β καὶ Scorr. Υ-Ι-4, φφ. 45-46). Στὸν παρισινὸ κώδικα 1712, τὸ γεωγραφικὸ-ἔτυμολογικὸ κείμενο παραδίδεται δύο φορές: ἀρχικὰ στὸ ἀνέκδοτο τμήμα τοῦ χρονικοῦ ποῦ ἀναφέρεται ἀκριβῶς πρὶν ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ Ἰουλίου Καίσαρα (=Α) φφ. 72β-74, καὶ στὴ

1. Γιὰ τὴ χειρόγραφη παράδοση τῆς χρονογραφίας τοῦ Ψευδοσυμεών, βλ. Α. Μαρκόπουλου, Ἡ χρονογραφία τοῦ Ψευδοσυμεών καὶ οἱ πηγές τῆς, Ἰωάννινα 1978, σ. 30-38.

συνέχεια σὲ σχέσηη μὲ τὶς ἐπιδρομὲς τοῦ Λέοντος τῆς Τρίπολης (=B) φφ.258α-β. Στὸν πρῶτο κατάλογο (A) ἡ καταγραφὴ εἶναι ἐκτενέστερη, περιέχει δὲ λήμματα πού δὲν ἀπαντοῦν στὸν B: Θεσσαλονίκη, Νικομήδεια, Χαλκηδών, Βυζάντιον, Σάρδεις, Νινευί, Σινώπη, Βόσπορος, Ἴταλία, Λογγιβαρδία, Συρακούσα, Ζάκυνθος, Μεθώνη, Σάμος, Χρυσόπολις, Χριστούπολις κἀ¹. Ἀνάμεσα στοὺς δύο καταλόγους παρατηροῦνται ἐπίσης μερικές διαφορές, τόσο συντακτικὲς καὶ φραστικὲς ὅσο καὶ στὴ σειρὰ τῶν λημμάτων, ὅπως στὴν περίπτωσιν τοῦ χωρίου γιὰ τοὺς Ρῶς:

A

...Φάρος δὲ ἀφίδρουμά τι, ᾧ πυρσὸς ἦν ἐπιτιθέμενος εἰς ὄδηγιαν ἀπόσκοπον τοῖς ἐν νυκτὶ παροδίταις. Ῥῶς δέ, οἱ καὶ Δρομίται - φερώνυμον ἀπὸ ῥῶς τινος σφοδροῦ διέδραμεν ἀπηγήματος τῶν χρησαμένων ἐξ ὑποθήκης ἢ θεοκλυτίας τινὸς καὶ ὑπερσχόντων αὐτούς - ἐπικέκληνται. Δρομίται δὲ ἀπὸ τοῦ ὀξέως τρέχειν αὐτοῖς προσεγένετο. Ἐκ γένους δὲ τῶν Φράγγων καθίστανται.

B

... Φάρος δὲ ἀφίδρουμά τι, ᾧ πυρσὸς ἐπιτίθεται εἰς ὄδηγιαν ἀπόσκοπον τοῖς ἐν νυκτὶ παροδίταις. Ῥῶς δὲ οἱ καὶ Δρομίται φερώνυμοι ἀπὸ ῥῶς τινος σφοδροῦ διαδραμόντος ἀπηγήματος τῶν χρησαμένων ἐξ ὑποθήκης ἢ θεοκλυτίας τινὸς καὶ ὑπερσχόντων αὐτούς, ἐπικέκληνται. Δρομίται δὲ ἀπὸ τοῦ ὀξέως τρέχειν αὐτοῖς προσεγένετο. Ἐκ γένους δὲ τῶν Φράγγων καθίστανται. Ὁ δὲ Τρικέφαλος βοννὸς κατὰ τὸ Ὅφικιον ἀπὸ τοῦ τριχῆ κεφαλῶσθαι τῷ σχήματι εἴρηται, ὥσπερ καὶ Ῥαδηνὸς ἀπὸ Ῥάδης κόμης τοῦ τῶν Ἀνατολικῶν θέματος.

Ὁ κατάλογος B, ὅπως εἶδαμε, στὸ βαθμὸ πού ἀπηρεῖ κάποια ἱστορικὰ γεγονότα, συνδέεται μὲ τὸν δρόμο πού ἀκολούθησε ὁ στόλος τοῦ Λέοντος τῆς Τρίπολης κατὰ τὴν ὑποχώρησή του. Ἄς δοῦμε ἕμως τώρα ποῖ εἶναι τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο τοῦ καταλόγου A καὶ μὲ ποιά ἀφορμὴ καταγράφηκε. Ἡ παρουσία τοῦ καταλόγου A στὸν παρισινὸ κώδικα 1712, πρέπει νὰ σημειώσουμε, δὲν προβλημάτισε ὡς τώρα τοὺς ἐρευνητές, οὔτε καὶ τὸν Μαρκόπουλο, πού παρουσίασε τὸ κείμενό του γιὰ πρώτη φορά. Στὴ μελέτη του γιὰ τοὺς Ρῶς-Δρομίτες, ὁ Μαρκόπουλος περιορίστηκε στὴ δημοσίευσιν ἐνός ἀποσπάσματος τοῦ καταλόγου A, φφ. 73β-74, ἐκείνου δηλ. πού ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς στὸ περιεχόμενον τοῦ καταλόγου B². Δηλαδή, στὴν ἐκδοσή του δὲν μᾶς ἔδωσε τὸ πλῆρες

1. Βλ. Μαρκόπουλος, ὁ.π., σ. 90-94.

2. ὁ.π., σ. 91-93.

κείμενο, ἀλλὰ οὔτε καὶ προβληματίστηκε ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ καταλόγου σ' αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο σημεῖο τῆς χρονογραφίας τοῦ Ψευδοσυμεών. Ἡ παράλειψη αὐτή, ὡστόσο, εἶναι οὐσιαστική, γιατί τὸ ἀπόσπασμα στὸ ὁποῖο περιερίστηκε, ὅπως ἀποδεικνύεται, ἀποτελεῖ μέρος ἑνὸς ἐκτενέστερου κειμένου μὲ ποικίλο περιεχόμενο. Στὴν πραγματικότητα τὸ ἐκτενές αὐτὸ κείμενο (φφ. 72β-74), μὲ τὰ διάφορα γεωγραφικὰ σημειώματα καὶ τὶς ἀναφορὲς στὴν ἀρχαϊότητα, ἀποτελεῖ μιὰ παρέμβαση ἀπὸ τὴν κυρίως ἀφήγηση, τὴν ὁποία ὁ χρονογράφος ἔκρινε ἀναγκαίως πιθανότατα γιὰ νὰ ἐμπλουτίσει τὴν ἀφήγησή του. Ὅπως καὶ νὰ χαρακτηρίσουμε αὐτὸ τὸ ἐμβόλιμο κείμενο, γεγονὸς εἶναι ὅτι ἔρχεται νὰ προστεθεῖ σὰν συνέχεια τοῦ κεφαλαίου, στὸ ὁποῖο ὁ χρονογράφος διαπραγματεύτηκε τὴν ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ κλείνει μ' ἓνα σύντομο σημείωμα γιὰ τοὺς διαδόχους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τὶς ἐπαρχίες ὅπου βασιλεύσαν. Τὸ σύντομο αὐτὸ σημείωμα, ποὺ ἐπίσης ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος «καταλόγου» τῶν διαδόχων τοῦ Μακεδόνα βασιλέα καὶ τῶν ἐπαρχιῶν τους, συνεχίζεται μὲ μιὰ σειρά ἄλλων σημειωμάτων ποικίλου περιεχομένου. Τὰ πρῶτα ἀπὸ αὐτὰ περιέχουν γεωγραφικὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὶς ἐτυμολογίες διαφόρων τόπων (Θεσσαλονίκη, Νικομήδεια, Σάρδεις, Ἴστρος κ.ά.), τὰ ὁποῖα στὴ συνέχεια ἐναλλάσσονται μὲ ἱστορικὰ σημειώματα γιὰ διάφορα πρόσωπα (Γλαῦκος ὁ Χίος, Δράκων ὁ νομοθέτης, Σόλων, Αἴσωπος, Ἀναξίμανδρος, Πυθαγόρας κ.ά.)¹. Ὁ κύριος γεωγραφικὸς κατάλογος ἀκολουθεῖ ἀμέσως μετὰ μὲ πρῶτο λήμμα τὸ Βυζάντιο καὶ τὴν ἰδρυσὴ του ἀπὸ τὸν Βύζαντα. Στὴ συνέχεια ἀκολουθοῦν διάφορα ἄλλα γεωγραφικὰ λήμματα: Βόσπορος, Ἰταλία, Λογγιβαρδία, Συρακούσα κ.ά. Στὸ τέλος τοῦ καταλόγου, ὁ χρονογράφος ξαναβρίσκει τὸ νῆμα τῆς ἱστορίας του ἀρχίζοντας ἓνα νέο κεφάλαιο μὲ τίτλο «Ἱστορία ἀπὸ Γαῖου Καίσαρος».

Ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος Α, μέρος ἑνὸς ἐκτενέστερου κειμένου ποικίλης ὕλης, παρὰ τὶς κάποιες διαφορὲς ποὺ ἐπισημάναμε, δὲν διαφέρει οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὸν Β. Ἡ παρουσία, ὡστόσο, τοῦ Α στὸ ἀνέκδοτο τμήμα τῆς χρονογραφίας τοῦ Ψευδοσυμεών ποὺ ἀναφέρεται στὴν περίοδο ἀκριβῶς πρὶν ἀπὸ τὸν

1. Ἡ ἐτυμολογία τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος Ραδηνός, ἀπὸ Ῥάδης κόμης τοῦ τῶν Ἀνατολικῶν θέματος (Ψευδος. 707, 9-10), ποὺ ἀπαντᾷ καὶ στίς δύο παραλλαγές, ἀξίζει νὰ σχολιαστεῖ ἐδῶ. Ὁ Jenkins, Russian attack, σ. 405-406, ταύτισε τὸ ὄνομα Ραδηνός μὲ τὸν γνωστὸ πατρίκιο καὶ δρουγγάριο τῶν πλωτῶν Ἰωάννη Ραδηνὸ καὶ ὑπέθεσε ὅτι μνημονεύεται στὸ γεωγραφικὸν κατάλογο λόγω τῆς δράσης του κατὰ τῶν Ρώσων ἐπιδρομῶν. Τούτη ἡ ὑπόθεση, ὅπως καὶ ἡ ὅλη θεωρία τοῦ Jenkins γιὰ τοὺς Ρώσους, δὲν εὐσταθεῖ, γιατί πουθενά στίς πηγές δὲν ἀναφέρεται ἡ δράση τοῦ Ραδηνοῦ κατὰ τῶν Ρώσους. Ἀπεναντίας, ἡ μοναδικὴ εἰδηση τῶν πηγῶν γιὰ τὸν Ἰωάννη Ραδηνὸ προέρχεται ἀπὸ τὸν Σκυλίτζη, ἔκδ. I. Thurn, σ. 218, 5, ὁ ὁποῖος μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὸ σοβαρὸ πλῆγμα ποὺ κατάφερε ὁ Ραδηνός κατὰ τοῦ πειρατικοῦ στόλου τῶν Ἀράβων τὸ 922. Τώρα κατὰ πόσον αὐτὴ ἡ νίκη τοῦ Ἰωάννη Ραδηνοῦ συνέβαλε στὸ νὰ συμπεριληφθεῖ τὸ ὄνομά του στὸν κατάλογο τοῦ Ψευδοσυμεών, ὅπου καὶ ἐρμηνεύεται βάσει τῆς καταγωγῆς του (;) ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ κώμη Ράδη, δὲν εἶναι καθόλου σίγουρο.

Ἰούλιο Καίσαρα δημιουργεῖ μερικά εὐλογα ἑρωτήματα. Πῶς εἶναι δυνατόν ὁ ἴδιος βασικά κατάλογος νὰ ἐπαναλαμβάνεται δύο φορές καὶ μάλιστα σὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ ἱστορικὸ πλαίσιο; Ἄν εὐσταθεῖ ἡ ἀποψη ὅτι τὸ πρῶτο μέρος τοῦ καταλόγου Β ἀναφέρεται στὶς ἐπιδρομὲς τῶν Ἀράβων καὶ τὸ δεύτερο στὴν ἐκστρατεία τοῦ Ὀλέγ (ἢ στὴ ρωσο-βαραγγικὴ Druzina), τότε πῶς δικαιολογεῖται ἡ παρουσία αὐτοῦ τοῦ καταλόγου, πού ὑποτίθεται ὅτι ἀπηχεῖ γεγονότα τοῦ δέκατου αἰώνα, σ' ἓνα ἱστορικὸ πλαίσιο ἐντελῶς παρωχημένο, ὅπως τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρα; Βέβαια, θὰ μπορούσε νὰ προβάλλει κανεὶς τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ὁ κατάλογος ἀπλῶς παρεισέφρυσε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς διήγησης τοῦ Ψευδοσυμεῶν καὶ ὅτι πιθανὸν τοῦτο ἐγινε ἀπὸ ἀβλεψία τοῦ γραφέα ἢ τοῦ χρονογράφου. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ δὲν εὐσταθεῖ. Ὁ κατάλογος Α σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Β, πού περιορίζεται κυρίως στὸ χῶρο τῆς Ἀνατολῆς, τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου, εἶναι ἐκτενέστερος καὶ συμπεριλαμβάνει καὶ δυτικὲς ἐπαρχίες, ὅπως τὴν Ἰταλία, τὴ Λογγιβαρδία, τὴ Συρακούσα κ.ά. Ὡστόσο ἡ καταγραφή αὐτῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Δύσης δὲν σχετίζεται οὔτε καὶ συνδέεται μὲ κάποιον συγκεκριμένο ἱστορικὸ γεγονός. Ἀντίθετα, ἀπὸ τὰ παραπάνω γίνεται ξεκάθαρο ὅτι τὸ ἐμβόλιμο αὐτὸ κείμενο (πού στὸν κατάλογο Α εἶναι ἐκτενέστερο καὶ ποικίλο) προέρχεται ἀπὸ κάποιον γεωγραφικὸ ἐγχειρίδιον πού εἶχε στὴ διάθεσή του ὁ χρονογράφος καὶ τὸ χρησιμοποίησε ἀνάλογα μὲ τὴν κρίση του κάθε φορά πού ἡ ἀφήγησή του ἀναφερόταν σὲ θέματα γεωγραφικὰ ἢ τοπογραφικὰ. Ἔτσι λοιπὸν ἐξηγεῖται γιατί κάθε φορά πού κάνει λόγο γιὰ τοὺς Ρῶς ἐπαναλαμβάνει τὶς ἴδιες πάντα στερεότυπες πληροφορίες, πού, ὅπως φαίνεται, εἶναι παρμένες ἀπὸ τὸ λῆμμα Ρῶς τοῦ γεωγραφικοῦ ἐγχειριδίου πού εἶχε στὴν κατοχή του¹.

Συνεπῶς, τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Jenkins ὅτι ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος τοῦ Ψευδοσυμεῶν διακρίνεται σὲ δύο διαφορετικὰ μέρη δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι σωστό. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ὁ χρονογράφος φαίνεται ὅτι ἀντέγραψε ἐντελῶς μηχανικὰ ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ κάποιον γεωγραφικὸ ἔργο πού συνήθιζαν νὰ συμβουλευόνταν οἱ χρονογράφοι ὅταν γινόταν λόγος γιὰ κάποια συγκεκριμένη περιοχὴ. Ἡ «σωστή», θὰ λέγαμε, χρῆση τούτου τοῦ ἐγχειριδίου γίνεται καταφανῆς στὴν περίπτωση τῆς Συνέχειας τοῦ Θεοφάνη (367, 5-22), ὅπου ἡ ἱστορικὴ διήγηση πλαισιώνεται μὲ ἐκεῖνα τὰ λήμματα τοῦ καταλόγου πού ἄμεσα συνδέονται μὲ τὸ γεωγραφικὸ χῶρο ὅπου διαδραματίζονται τὰ γεγονότα. Τὸ ἴδιο ὅμως δὲν συμβαίνει μὲ τὸν Ψευδοσυμεῶν, ὁ ὁποῖος, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις πού ἐξετάσαμε πρὸ πάνω, δὲν ἐνσωμάτωσε «σωστά» στὴ διήγησή του τὸ γεωγραφικὸ - ἐτυμολογικὸ κείμενο πού χρησιμοποίησε, ἀλλὰ ἀντέγραψε ἐντελῶς ἄκριτα ἓνα μεγάλο ἀπόσπασμα, πού, ὅπως ἀποδεικνύεται, καὶ στὸν κατάλογο Α καὶ στὴν παραλλαγή Β, ἀπλῶς διακόπτει τὴν ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων.

1. Βλ. παραπάνω σελ. 335-336.

Στὴν πρώτη περίπτωση, ἡ ἐξιστόρηση συνεχίζεται, ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, μετὰ τὴν ἱστορία περὶ τοῦ Γαῦου Καίσαρος, ἐνῶ στὴ δευτέρα μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης στὶς 31 Ἰουλίου τοῦ 904 ἀπὸ τοὺς Ἀραβες.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω συμπεραίνουμε λοιπὸν ὅτι πρόκειται γιὰ ἓναν ἐνιαῖο γεωγραφικὸ κατάλογο (εἴτε αὐτὸς εἶναι ὁ Α εἴτε ὁ Β), τὸν ὁποῖο κακῶς ὁ Jenkins διέκρινε σὲ δύο μέρη ποὺ δῆθεν ἀναφέρονται ἀντίστοιχα σὲ δύο διαφορετικὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ὁ κατάλογος Β, ὁ μόνος γνωστὸς ὡς πρόσφατα, ἀποτελέσει τὴ βάση γιὰ τὶς διάφορες θεωρίες καὶ ἀπόψεις ποὺ προτάθηκαν κατὰ καιρὸς γιὰ τοὺς Ῥῶς. Καὶ πράγματι εἶναι ἀξιοπρόσεκτο ὅτι ὅλοι ὅσοι ἐπιχείρησαν νὰ ἐρμηνεύσουν αὐτὸ τὸ χωρίο, ὅπως ὁ Kunik, ὁ Vasilievski, ὁ Jenkins καὶ ἄλλοι, συμφώνησαν πῶς στὴ φράση «ἀπὸ ῥῶς τινος σφοδροῦ» κρύβεται ἡ ταυτότητα ἐνὸς μεγάλου Ῥῶς ἡγέτη, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πῆραν τὸ ὄνομά τους οἱ Ῥῶς¹. Ἡ ἐμμονὴ στὴν ἰδέα ὅτι τὸ κείμενο πρέπει νὰ ἐρμηνευτεῖ ἱστορικά, στὸ πλαίσιο τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στοὺς Ῥῶς καὶ τὸ Βυζάντιο, δὲν ὀδήγησε τὴν ἔρευνα στὸ σωστὸ δρόμο. Σ' αὐτὸ ἴσως συνέβαλε καὶ τὸ κείμενο τοῦ καταλόγου Β, ποὺ πράγματι παρουσιάζει ἀρκετὲς μεταφραστικὲς δυσκολίες, κυρίως ἡ πρόταση *διαδραμόντες (sic...)* αὐτοῦς. Ἀλλὰ ποῦ εἶναι τὸ νόημα αὐτοῦ τοῦ γεωγραφικοῦ λήμματος ποὺ ἔγινε ἀφορμὴ γιὰ τόσες συζητήσεις καὶ ἐρμηνεῖς;

Ἡ παραλλαγή τοῦ καταλόγου Α

Paris. gr. 1712, φ. 74α

Scor. Υ-Ι-4, φ. 46

Ῥῶς δέ, οἱ καὶ Δρομίται - φερώνμων ἀπὸ ῥῶς τινος σφοδροῦ διέδραμον ἀπηχῆματος τῶν χρησαμένων ἐξ ὑποθήκης ἢ θεοκλυτίας τινός καὶ ὑπερσχόντων αὐτούς - ἐπικέκληνται. Δρομίται δὲ ἀπὸ τοῦ δεξέως τρέχων αὐτοῖς προσεγένετο. Ἐκ γένους δὲ τῶν Φράγγων καθίστανται.

Οἱ Ῥῶς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὀνομαστεῖ καὶ Δρομίτες· τὸ ὄνομα αὐτό, ποὺ φέρουν, διαδόθηκε ἀπὸ κάποιον σφοδροῦ ἀντήχημα τῆς φωνῆς «ῥῶς», ποὺ βγήκε ἀπὸ τὸ στόμα ἐκείνων ποὺ χρηστηριώστηκαν, σύμφωνα με κάποια παραίνεση ἢ θεία ἐμπνευση καὶ οἱ ὁποῖοι ἐπιβλήθηκαν σ' αὐτὸ τὸ λαό. Ἡ ὀνομασία Δρομίτες προστέθηκε σ' αὐτούς ἐπειδὴ τρέχουν γρήγορα. Κατὰγονται δὲ ἀπὸ τὸ γένος τῶν Φράγγων.

3 τῶν: τῶ Par. τῶν Scor. |

5 ὑπερσχόντων: ὑπερσχόντων codd.

1. Βλ. Vasiliev, *The second Russian attack*, σ. 188-193.

Ἡ παραλλαγή τοῦ καταλόγου Β

Paris. gr. 1712, φ. 258β

Ῥῶς δὲ οἱ καὶ Δρομίται φερώνυμοι. ἀπο ῥῶς τινος σφοδροῦ διαδραμόντος ἀπηχήματος τῶν χρησαμένων ἐξ ὑποθήκης ἢ θεοκλυτίας τινός καὶ ὑπερσχόντων αὐτούς, ἐπικέκληνται. Δρομίται δὲ ἀπὸ τοῦ δξέως τρέχειν αὐτοῖς προσεγένετο. Ἐκ γένους δὲ τῶν Φράγγων καθίστανται.

Ῥῶς οἱ ἐπονομαζόμενοι καὶ Δρομίτες· ἔχουν ὀνομασθεῖ ἀπὸ τῆς διάδοσης κάποιου σφοδρου ἀπηχήματος «ῥῶς», ποὺ βγήκε ἀπὸ τὸ στόμα ἐκείνων ποὺ χρηστηριάζτηκαν, σύμφωνα μὲ κάποια παραίνεση ἢ θεία ἐμπνευση καὶ οἱ ὅποιοι ἐπιβλήθηκαν σ' αὐτὸ τὸ λαό. ...

2 διαδραμόντος: διαδραμόντες Bonn
| 3 ἀπηχήματος: ἀπηχήματα cod.
ἀπηχήματος catalog. A | 3 τῶν:
ὦ cod. τῶν Bonn | 5 ὑπερσχόντων:
ὑπερσχόντων cod. | 7 προσεγένετο:
προς ἐγένετο cod.

2 διαδραμόντος· στὴν ἔκδοση τῆς Βόννης καὶ στὶς μελέτες γενικὰ υἰοθετεῖται ἡ γραφὴ διαδραμόντες. Ὡστόσο, ἀπὸ τῆς φωτογραφίας τοῦ χειρογράφου φαίνεται μᾶλλον καθαρά ὅτι ἡ κατάληξη τῆς λέξης εἶναι - τος.

3 τῶν ἀπὸ τὸ χειρόγραφο γίνεται φανερό ὅτι ὁ γραφέας δὲν ἔχει γράψει τῶν, ἀλλὰ ἓνα ὠμέγα πάνω ἀπὸ τὸ ὅποιο φαίνεται καθαρά ἓνα ὄμικρον καὶ δίπλα μιὰ περισπωμένη. Ὑποθέτουμε ὅτι αὐτὸ ποὺ φαίνεται νὰ μοιάζει μὲ ὄμικρον εἶναι δασεία.

6 Δρομίται· Σύμφωνα μὲ τὸν A. Vasiliev, Russian attack, σ. 193-195, ἡ ὀνομασία αὐτὴ μαρτυρεῖ τὴν ἀρχικὴ προέλευση τῶν Ῥῶς ἀπὸ τῆς γνωστῆς τοποθεσίας στὶς ἐκβολές τοῦ Δνίπερου Ἀχιλλεῖος Δρόμος (Στράβ. VII 307, Πτολ. III 5. 25, Ἡρόδ. IV 55. 76). Τὴν ἴδια ἄποψη ἔχει διατυπώσει ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν Vasiliev καὶ ὁ Tomaschek, RE Pauly-Wissowa I, 221. Καὶ οἱ δύο στηρίζονται στὸ σχόλιο τοῦ Στέφανου Βυζάντιου, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ἀποκαλοῦνται Ἀχιλλειοδρομίτες: ... τὸ ἔθνικόν Ἀχιλλειῶτης καὶ Ἀχιλλεΐτης δύναται εἶναι καὶ Ἀχιλλειοδρομίτης. Ethnika, ἔκδ. A. Meineke, Βερολίνο 1843, σ. 152. Ἐξάλλου ἡ P. Karlin-Hayter συνέδεσε τοὺς Δρομίτες μ' ἓνα σημεῖωμα τοῦ χρονικοῦ Ditmar, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Κιέβου κατὰ τὸν ἐνδέκατο αἰῶνα ἀποτελοῦνταν *maxime ex velocibus Danis*. Τὸ ἐπί-

θετο *velox* γιὰ τοὺς Δανούς δὲν εἶναι τυχαῖο, ὑποστηρίζει ἡ Karlin-Hayter, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ μετάφραση τῆς ὀνομασίας Δρομίτες· βλ. Swift Danes, *Byzantion* 35(1965) 359.

Συμπέρασμα

Τὸ ὄνομα Ῥῶς, σύμφωνα μὲ τὴν ἐτυμολογία ποὺ μᾶς προσφέρει τὸ γεωγραφικὸ ἐγχειρίδιο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀντλεῖ ὁ χρονογράφος, προῆλθε ἀπὸ τὸ «ῤῶς» ποὺ ἀναβόησαν κάποιοι θεόπνευστοι ἄνδρες ὕστερα ἀπὸ ἕναν χρησμό. Δεδομένου ὅτι γύρω ἀπὸ τὴν προέλευση τοῦ ὀνόματος τῶν Ῥῶς ἐπικρατεῖ μεγάλη σύγχυση, τούτη ἡ μαρτυρία ἀποκτᾶ ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον¹. Γιατὶ παρόλο ποὺ εἶναι γενικὰ ἀποδεκτὸ ὅτι τὸ ἐλληνικὸ ὄνομα Ῥῶς προέρχεται ἀπὸ τὸ σλαβικὸ Rus' ὡς τῶρα δὲν εἴχαμε καμιὰ ἄλλη ἐξήγηση γιὰ τὴν προέλευση αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος². Μιὰ ἄλλη διαφορετικὴ ἐρμηνεία, ποὺ ἀπαντᾷ στὶς βυζαντικὲς πηγὲς τῆς ἴδιας περιόδου, συνδέει τοὺς Ῥῶς μὲ τὸν ἄρχοντα («Ῥῶς») τῆς προφητείας τοῦ Ἰεζεκιήλ (38: 2-3, 39: 1)³. Ἀλλὰ σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι εἶναι ξεκάθαρο ὅτι οἱ Ῥῶς εἴχαν ἤδη γίνει γνωστοὶ στὸ Βυζάντιο μὲ τὸ ὄνομά τους, τὸ ὁποῖο, ὅπως φαίνεται, ὀρισμένοι συγγραφεῖς ἄρχισαν νὰ ταυτίζουν μὲ τοὺς Ῥῶς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, κυρίως λόγῳ τῆς βαρβαρότητάς τους. Ἀπὸ τοῦ ὅμως ἀντλεῖ τὴν πληροφορία τοῦ ἐγχειρίδιου ποὺ χρησιμοποιοεῖ ὁ χρονογράφος; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀπαντήσουμε. Τὸ μόνο ποὺ ξέρουμε εἶναι ὅτι στὶς ἐλληνικὲς πηγὲς οἱ Ῥῶς ἀναφέρονται γιὰ πρώτη φορὰ στὶς δύο ὁμιλίαι τοῦ πατριάρχου Φωτίου γιὰ τὴν ἔφοδο τῶν Ῥῶς τὸ 860 καθὼς καὶ στὴν ἐγκύκλιο ἐπιστολή του τοῦ 867⁴. Ἐπίσης μνεῖα τοῦ ὀνόματος ὑπάρχει καὶ στὸ Βίο τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Ἀμᾶστριδος, ποὺ ὑποτίθεται ὅτι γράφτηκε στὸ πρῶτο μισὸ τοῦ ἑνάτου αἰῶνα, ἀν καὶ οἱ γνώμες γύρω ἀπὸ τὴ χρονολόγησι τοῦ κειμένου δὲν εἶναι σύμφωνες⁵. Ἐπομένως, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ γιὰ τὴν πρώτη ἐμ-

1. Βλ. τὴ συζήτηση «περὶ τῶν Ῥῶς» στὰ σχόλια τῆς ἐκδοσις τοῦ *De Administrando Imperio*, τ. II, ἀπὸ τὸν D. Obolensky, (London 1962), σ. 20-23.

2. A.A. Soloviev, *Vizantijskoje imja Rossii, Vizvrem 12* (1957) 135-139.

3. "Ὅτι δὲ τὸ ἔθνος ἀπονενομημένον καὶ μάχιμον, καὶ κραταῖον, πᾶσι τοῖς ὁμοῖσι ἐπιτιθέμενον ἔθνεσι, μαρτυροῦσι πολλοὶ καὶ ὁ θεῖος δὲ Ἰεζεκιήλ, μνήμην τούτου ποιούμενος, ἐν οἷς ταῦτα φησι. Ἴδου ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ σέ τὸν Γῶγ καὶ Μαγῶν ἄρχοντα Ῥῶς. Λέων Διάκωνος, ἐκδ. Βόννης, σ. 150, 15-19. Βλ. ἐπίσης τὴ μελέτη τοῦ A.A. Vasiliev, «The prophet Ezekiel and the Russians», στὸ βιβλίον του *The Russian attack on Constantinople in 860*, Cambridge, Mass. 1946, σ. 166-168.

4. Φωτίου Ὁμιλίαι, ἐκδ. Β. Λαζούρδα, *Θεσσαλονίκη* 1959, σ. 29-39, 40-52. Πβλ. καὶ C. Mango, *The Homilies of Photius Patriarch of Constantinople*, Cambridge, Mass. 1958, σ. 82-110. Φωτίου Ἐπιστολαί, ἐκδ. I.N. Βαλέττα, Λονδίνο 1864, σ. 178.

5. Βλ. V. G. Vasilievski, *Trudy*, τ. III, Πητρούπολη 1915, σ. 64 (= Russian Reprint Series LXIX/3, Vaduz 1968).

φάνιση τοῦ ὀνόματος Ρῶς στὶς ἑλληνικὲς πηγὲς μᾶς ὑποχρεώνουν νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἡ πληροφορία τοῦ ἐγχειριδίου δὲν μπορεῖ νὰ χρονολογεῖται νωρίτερα ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ἑνατοῦ αἰῶνα.

Συνοψίζοντας τὰ πορίσματα τῆς μελέτης μας ἐπισημαίνουμε: Ὁ γεωγραφικὸς κατάλογος τοῦ Ψευδοσυμεῶν δὲν διακρίνεται, ὅπως ὑπέθεσε ὁ Jenkins, σὲ δύο διαφορετικὰ μέρη, πού ἀντιστοιχοῦν σὲ διαφορετικὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἀλλὰ εἶναι ἑνιαῖος καὶ μᾶς παραδίδεται στὴ χρονογραφία τοῦ Ψευδοσυμεῶν σὲ δύο παραλλαγές. Ἡ ἐκτενέστερη παραλλαγή (κατάλογος Α) ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἀφήγησης γιὰ τοὺς διαδόχους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐνῶ στὴ δευτέρη παραλλαγή (κατάλογος Β) ὁ ἴδιος κατάλογος συνδέεται μὲ τὶς ληστρικές ἐπιδρομὲς τοῦ Λέοντος τῆς Τρίπολης. Σχετικὰ μὲ τὸ λῆμμα «Ρῶς-Δρομίται», καὶ στὶς δύο παραλλαγές γίνεται λόγος μόνο γιὰ τὴν ἑτυμολογία του, ὅπως ἄλλωστε γίνεται καὶ γιὰ τὰ ὑπόλοιπα λήμματα τοῦ καταλόγου. Συνακόλουθα, οἱ Ρῶς-Δρομίτες καὶ ὁ ὡς τώρα συσχετισμὸς τους μὲ τὴν ὑποτιθέμενη ἐχθρική ἢ συμμαχική παρουσία τους στὸ Βυζάντιο τὸ 907 ἢ 988 ἀποδεικνύεται ἓνας μῦθος τῆς βυζαντινολογίας καὶ τίποτε περισσότερο ἢ λιγότερο, ὅσον ἀφορᾷ τουλάχιστον τὴ μαρτυρία τοῦ Ψευδοσυμεῶν.

S U M M A R Y

The Ros-Dromitai and the myth of Oleg's campaign
against Constantinople

Professor R.J.H. Jenkins proposed the theory that behind the much discussed passage on the Ros-Dromitai in the chronicle of Pseudo-Symeon (Bonn 707,3) lies the story of the expedition of Oleg against Constantinople in 907. More recently, Marcopoulos saw in this passage a reference to the Varangian-Russian Druzhina which Vladimir sent to the aid of the Emperor Basil II in 988. However, the ingenious argument of Jenkins that in Pseudo-Symeon there are two lists of place-names (the first connected with the Arab naval raids of Leo of Tripolis and the second with Oleg's expedition) is contradicted by the evidence of the sources. The Ros-Dromitai are mentioned at the end of a long list of various geographical names. No doubt, several names mentioned in the narrative are connected with the Arab naval attacks of Leo of Tripolis. Yet the greater number of these geographical names are not connected with any other historical events or with the supposed second Russian attack on Constantinople. The passages Pseudo-Symeon 705, 13-14. 707, 11-14 (cf. Theoph. Cont. 366,19-367,1) indicate that the Chronicler after his geographical digression of place-names (which he inserted in his story) resumes at this very point his narrative of the Arab attacks. This fact contradicts the supposition of Jenkins that in Pseudo-Symeon there are two different lists of place-names corresponding to the events of 904 and 907. Actually the place-names, each one accompanied by an etymology, were taken from some lost source, such as an etymological or geographical lexicon (Diller). The text of these notices together with the lemma on the etymology of the name Ros-Dromitai, in Paris. gr. 1712 is transmitted in two versions within the context of two different historical events. The first, fols. 73v - 74r, appears as an appendix to a name-list of the successors of Alexander the Great and the lands they ruled. The second version concerns the well known list inserted into the narrative of the Arab naval raid of 904. The existence of the two versions

contradicts the supposition of Jenkins and rather suggests that the Chronicler has embellished his text with material which he has not worked up into a coherent narrative. A closer examination of the sources points out to the fact that Pseudo-Symeon has clumsily inserted into his account the long list of various places. Moreover, the passage of Pseudo - Symeon on the Ros-Dromitai which has been translated and interpreted many times does not refer to any concrete historical event. It simply concerns a lemma on the etymology of the name Ros-Dromitai.